

Julkaistu oikeudenhaltijoiden luvalla. Ei saa kopioida, levittää tai saattaa muuten yleisön saataviin ilman eri lupaa. Ei saa tallentaa pysyvästi omalle tietokoneelle. Opiskelua, opettamista ja tutkimusta varten saa tulostaa omaan käyttöön muutamia kappaleita.

<http://www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi/eres>
2001

Tainio, Liisa

Opaskirjojen kieli ikkunana suomalaiseen parisuhteeseen

Naistutkimus. - Helsinki : Suomen naistutkimuksen seura.
ISSN 0784-3844. 12 (1999) : 1, s. 2-26.

OPASKIRJOJEN KIELI IKKUNANA SUOMALASEEN PARISUHTEESEEN

Liisa Tainio

Kulttuurintutkijat ovat viime aikoina yhä enemmän olleet kiinnostuneita siitä, mitä populaari psykologinen terapiakirjallisuus kertoo yhteiskunnan arvoista ja niiden suunnanmuutoksista. On puhuttu arjen psykologisoitumisesta, "psykokulttuurista", inhimillisyyden individualisoitumisesta ja jopa uskonnon korvaamisesta psykologismilla (Kivivuori 1991; ks. myös Päällysaho 1994 ja Päivänen 1995). Psykokulttuurin yhtenä ilmenemismuotona terapiakirjallisuus ohjaa tarkastelemaan minuutta, omia sisimpiä tuntemuksia ja lähipiiriä. Terapiakirjoissa onni on elämän tärkein tavoite, ja sen saavuttamiseksi tarvitaan itsereflektiota ja sopusointuisia ihmissuhteita, erityisesti onnellista parisuhdetta, jossa kohtaavat kumpuun, huolenpito ja seksuaalisuus.

Opaskirjallisuus sisältää yleensäkin teksteiksi kiteytettyinä yhteisössä vallitsevia käytäntöjä ja ihanteita (Räisänen 1995, 25-27; Keronen 1996), joten parisuhdeoppaissa paljastuvat yhteisössä vallitsevat näkemykset sukupuolesta, naisesta ja miehestä sekä heidän välisestä suhteestaan. Tässä artikkelissa tarkastelenkin sitä, miten nykysuomalaisessa parisuhdeopaskirjallisuudessa tuotetaan ja uusintetaan tiettyjä sukupuolidiskursseja ja järjestyksiä erilaisilla kielenkäytön ja tekstinrakentamisen keinoilla. Lähdän siitä, että kaikkiin teksteihin rakentuu tietty maailmankuva, joka heijastaa kirjoittajan ja ympäröivän yhteisön arvojärjestelmää (esim. Fairclough 1989;

Kalliokoski 1996a). Näkökulmia ja metodista apua tähän työhön olen löytänyt kriittisen tekstianalyysin¹ käsitteistöstä. Sen peruslähtökohtana on, että kieli tuotetaan aina sosiaalisessa kontekstissa ja että kielellä myös luodaan sosiaalista todellisuutta. Kielellisillä valinnoilla esimerkiksi merkitään tietyt maailmankuvan ainekset tyypillisiksi, oikeiksi ja hyväiksi, ikään kuin luonnollisiksi osiksi kielenkäyttäjien maailmaa. (Fairclough 1989, 91-93.) Se, millaisilla kielenkäytön valinnoilla luonnollistumia tuotetaan, vaihtelee myös tekstilajeittani (ks. esim. Wartiovaara 1991, Karvonen 1995 ja Mäntynen 1996). Parisuhdeoppaiden maailmankuvaa tarkastelen analysoimalla esimerkiksi otsikoita, sukupuoli-nimikkeiden rinnastuksia ja luvun valintaa sekä neuvojen antamisessa käytettyjä modaalaisia aineksia sekä naisen ja miehen sijoittumista lauseiden semanttisiin rooleihin.

Parisuhdeoppaiden tekstilajia pohtineet Deborah Cameron (1995) ja Mary Crawford (1995) väittävät, että naisille luonnollistetaan kirjoissa tietynlainen tyytymättömyys omaan olemukseen. Naisten ikään kuin kuuluu osallistua jatkuvaan "muuttumisleikkiin": kun muutun näin, saavutan onnen (Cameron 1995, 171-172; Crawford 1995, 10). Sama ajatus toistuu myös vaikkapa naistenlehtien artikkeleissa ja kuvauksissa julkisten parisuhteiden mutkikkaitten ongelmien ratkaisusta (vrt. Jallinoja 1998). Sosiologi Paul Lichterman

1. Metodista on käytetty myös nimityksiä kriittinen lingvistiikka ja kriittinen diskurssianalyysi (Kalliokoski 1996b, 18-21).

(1992) onkin osoittanut yhdysvaltalaisessa psykologisten itsehoitokirjojen vastaanottotutkimuksessaan, että vaikka lukijat hakevat oppaista apua ongelmiinsa, he pitävät niitä myös yhdenlaisena viihdekirjallisuutena, jota ei ole tarvis ottaa kovin vakavasti. Lichterman päätyykin puhumaan kaupallisen itsehoitokirjallisuuden yhteydessä "ohuesta kulttuurista". Tekstilajiin on sisäänrakennettu keveyden ja ohikiitävyyden leima, niin että lukijat varaaavat mielessään tilaa aina uusille oivalluksille - näin uusien kirjojen myyntikin on aina turvattu. (Lichterman 1992, 433.)

Cameronin (1995, 166-211) ja Crawfordin (1995, 86-128) analyysien kohteena ovat olleet mm. Suomessakin tunnetut opukset, kuulun lingvistin Deborah Tannenin menestysteos *You just don't understand* (1990) sekä yhdysvaltalaisen ihmissuhdeterapeutin John Grayn *Miehet ovat Marsista, naiset Venuksesta* (1995 [1992]). He esittävät, että toisin kuin Tannen ja Gray itse väittävät, heidän kirjansa - ja muutkin parisuhdeoppaat - on suunnattu nimenomaan naislukijalle. Silti lukijatutkimuksissa on käynyt ilmi, että naiset ja miehet ostavat parisuhdekirjoja yhtä paljon ja että molemmat sukupuolet lukevat niitä ohjeeksi parisuhteisiinsa (Lichterman 1992, 438, 445). Näiden lukijoita koskevien väitteiden kiinnostava ristiriitaisuus on ohjannut myös aineistonvalintaani.

AINEISTO

Olen valinnut analysoitavaksi 13 parisuhdeoppasta, jotka edustavat suomalaista parisuhdekirjallisuutta seurusteluoppaista avioliittooppaisiin (ks. Aineisto-bibliografiaa lopusta). Olen pitänyt teosta parisuhdeoppaana, mikäli

kirjoittaja (tai kustantaja) on itse maininnut oppaan tarkoitettuna "parisuhdetta parantamaan". Oppaat ovat viimeisten 10 vuoden aikana (1988-1997) ilmestyneitä suomenkielisiä kirjoja. Kotimaiset kirjoittajat profiloivat itsensä mielellään juuri suomalaisen parisuhteen erityisasiantuntijoiksi, ja käännöskirjallisuuden olenkin jättänyt analyysin ulkopuolelle — vaikka kotimaisissa oppaissa näkyikin juonteita ylikansallisesta "psykoideologiasta"².

Suomalaisten parisuhdeoppaiden kirjosta olen rajannut tämän artikkelin aineistoksi ne oppaat, jotka nimen, takakannen ja/tai esipuheen ilmoituksen mukaan on suunnattu "kai-kille parisuhteesta kiinnostuneille", sekä miehille että naisille. Testattavaksi asetuvat siten suomalaisessa kontekstissa Cameronin ja Crawfordin väitteet naislukijalle kirjoittamisesta sekä nais- ja mieslukijoiden erilaisista vastaanottajapaikoista.

Opaskokoelmani - 13 teosta - on paitsi sangen runsas myös heterogeeninen aineisto tekstianalyyttisiin tarkoituksiin. Esimerkiksi oppaiden kirjoitustyyli vaihtelevat rentoutta tavoittelevasta (esim. Hämäläinen, Nymanit, Vakkuri) asiantuntijatyylisiin (esim. Kuhaset, Kinnunen). Myös teosten rakenteet vaihtelevat mielipidekoosteista (Purhonen) artikkelikokoelmiin (Kinnunen) ja fiktiota hyödyntävään ihmissuhdeanalyysiin (Poriot). Kirjojen kustantajista monet ovat kristillisiä (Kirjapaja, Aika) tai muita pienkustantamoita (Pro dialogia, Ajatus). Teoksen painoarvoa tuntuu lisäävän se, että kirjoittajan voi mainita psykologiksi tai perheneuvonnan ja avioparityön asiantuntijaksi. Julkaistut oppaat lisäävät tietysti myös asiantuntijoiden arvostusta - ja samalla heidän markkinakelpoisuuttaan terapia-instituutioiden hierarkkisessa verkostossa.

2. Omassa aineistossani esimerkiksi Dunderfelt siteeraa lähes varauksetta Tannenin anekdootteja (s. 26-27) ja Nymanit hyödyntävät Grayn kehittämää marsilaisten ja venuslaisten erottelua (s. 44-47).

Kolmen aineistoni oppaan kirjoittajiksi ilmoitetaan aviopari - mikäpä olisikaan varmempita esitetyn parisuhdeterapian toimivuudesta

Tällaisesta tekstijoukosta löytyisikin aineksia monenlaiseen tarkastelutapaan, joten joudun analysissani välttämättä sivuuttamaan yksityiskohtia - ja samalla jotkut yleistyksen muuttuvat karkeiksi Isohkon parisuhdeopasmäärän analysoiminen on kuitenkin perusteltua lukijatutkimusten näkökulmasta Lichterman (1992) toteaa, että lukijat eivät yleensä muista juuri mitään lukemistaan yksittäisistä oppaista, mutta silti he uskovat vakaasti genren hyödyllisyyteen (mt 428-429, 434) Kirjoja luetaan hankalissa elämäntilanteissa intensiivisesti, teoksia toistensa perään (mt 445) Vaikka siis yksittäisestä parisuhdeoppaasta ei lukijan mieleen juuri mitään jäisikään, sitä kohosteisemmaksi nousevat oppaiden maailmankuvien samankaltaisuudet

Suomalaisissa parisuhdeoppaissa keskeisiä maailmankuvan samankaltaisuuksia

ovat sukupuolten välisen eron korostaminen, heteroseksismi³ ja sukupuolen kategorian sisäinen homogeenistaminen⁴ Selvin samankaltaisuus vallitsee siitä, että miehet ja naiset ovat hyvin erilaisia - jopa vastakkaisia tai vastakohtia toisilleen⁵ (esim Dunderfelt, 100, Kuhaset, 88-89) Vastakkain asettamisen ideaa seuraa helposti myös näkemys saman sukupuolen edustajien samankaltaisuudesta, sukupuolen kategorian homogeenisuudesta (Rojola 1996, 165-168) Tavallisimmin sukupuolten erilaisuus parisuhteen ongelmien lähtökohdaksi esitetään tekstin merkityksen rakentumisen kannalta kohosteisissa paikoissa kuten kirjan nimessä, lukujen otsikoissa, takakannessa, esipuheessa tai viimeistään tekstin alkupuolella Itsestään selväksi markkinoitu sukupuoliero on siis kuitenkin aina lausuttava julki - toisin kuin esimerkiksi parisuhteen osapuolten heteroseksuaalisuus⁶ Sukupuolten erilaisuuden ja vastakkaisuuden mahdollinen

3 Naistutkimuksessa on jo pitkään pohdittu kulttuuriimme luonnollistunutta heteroseksuaalisuuden ideologiaa (esim Pulkkinen 1993, Lappalainen 1996, 216-220, ks myös Räisänen 1995, 15) On puhuttu heteroseksuaalisesta sopimuksesta, pakollisesta heteroseksuaalisuudesta tai heteroseksuaalisesta matriisista (Butler 1990, 151) seka niiden kiteymästä, heteroseksismista (Rojola 1996, 165) Näillä käsitteillä on haluttu kuvata sitä, että kulttuurin jäsenten on välttämätöntä orientoitua toisiaan täydentävien miesten ja naisten dikotomian mukaiseen luonnollistettuun järjestykseen tullakseen kulttuurisesti ymmärretyiksi Cameron ja Crawford pitävät parisuhdeoppaita heteroseksistisen ajattelun ylläpitäjinä (Crawford 1995, 89-90, Cameron 1995, 204-205) Onkin esitetty, että naisen ja miehen eroaja heteroseksuaalisuutta painottava maailmankuva muuttuu helposti heterosuhteutuneeksi todellisuudeksi Siinä sukupuolisuus säätelee yhteiskunnallisia suhteita, joissa normit, ajatusrakenteet ja ajattelun muodot määräytyvät miehen näkökulmasta - nainen on olemassa ontologisesti miestä varten, mies vain tilapäisesti naista varten (Liljestrom 1996, 131)

4 Aineistoni oppaiden joitakin rakenneirteiden ja maailmankuvien eroja olen esittänyt Taulukossa 2 (ks s 22)

5 Kielenkäytön näkökulmasta vastakkain voi kuitenkin asettaa vain riittävän samankaltaisia entiteettejä (Lyons 1977, 271, 286-287)

6 Kolmessa nuorille suunnatussa oppaassa homoseksuaalisuus ilmiönä mainittiin tuomien (Sopanen 35), saalien (Vuorinen, 65-66) tai vaivihkaisesti mutta neutraalisti (Ruotsi, 82, 84) Lisäksi Purhosen kristillissävytteinen opas puhui homoseksuaalisuudesta Muissa oppaissa niin heteroseksuaalisuus kuin homoseksuaalisuuskin olivat tuntemattomia sanoja (Vrt kuitenkin Juntumaa 1997, 56)

hierarkisoituminen askarruttaa kuitenkin selvästi parisuhdetekstien laatijoita. Teksteissä pyritään varmistelemaan, ettei erilaisuudella tarkoiteta eriarvoisuutta (ks. esim. Dunderfelt, 115). Syytä varmisteluun onkin, sillä esimerkiksi Deborah Cameron (1996) väittää monien muiden feministitutkijoiden tavoin, että binaariset oppositiot, jollaiseksi mies - nainen -pari oppaissa rakennetaan, eivät ole vain neutraali käsiteaparaatti, jota ihmiset hyödyntävät ajattelussaan (vrt. Lyons 1977, 277-278). Ne ovat myös arvojärjestelmä: oppositiossa mies - nainen maskuliininen assosioidaan positiiviseen ja arvokkaaseen, feminiininen negatiiviseen ja vaaralliseen (Cameron 1996, 108-109, 113; Cixous 1987; Matero 1996, 148). Näin tapahtuu erityisesti heteroseksuaalisuutta korostavassa kontekstissa (Liljeström 1996, 131).

Tekstintutkijat ovat korostaneet otsikoiden ohjailevaa vaikutusta tekstin merkityksen hahmottamisen prosessissa (Kalliokoski 1992, 5). Otsikot toimivat houkuttimina (Nurminen 1994) erityisesti sellaisessa tekstilajissa, jota luetaan isoina annoksina suhteellisen huolettomasti kuten parisuhdeoppaita (ks. Lichtermann 1992). Siksi lähdenkin nyt tarkastelemaan sukupuolten opposition rakentumista sekä muita parisuhdeoppaan maailmankuvan ilmentymiä lukijalle esitettyjen ohjekarttojen, otsikoiden analyysin avulla.

OTSIKOIDEN KERTOMAA:

MIES PÄÄLLÄ

Selvittääkseni sitä, millaisia "houkuttimia" miehestä ja naisesta on rakennettu, tarkastelin

oppaitteni niitä otsikoita, joissa mainittiin molemmat tai jompikumpi sukupuoli jollain nimikkeellä (yht. 45 kpl; enemmistössä sukupuolinnimikkeitä ei esiintynyt). Sukupuolet mainittiin otsikoissa seuraavasti: mies- ja naisreferentti samassa otsikossa 15 kertaa; miespuolinen referentti (*mies, poika* tai *isä*) yksin 22 kertaa; naispuolinen referentti (*nainen, vaimo, äiti* tai *anoppi*) yksin 8 kertaa.

Huomio kiinnittyy ensimmäiseksi siihen, että miehen kategoria mainitaan melkein kaikissa sukupuolinnimikkeitä sisältävissä otsikoissa. Niissä 22 otsikossa, joissa mies esiintyy yksin, käytetään valtaosassa nimenomaan *mies-sanaa* (15 kertaa)⁷. Geneerisissä yhteyksissä yksikön käyttö edellyttää sitä, että koko luokan tarkoitteista sanotaan jotain, joka on niille lajityypillistä. Yksikkömuoto siis geneeristää monikkömuotoa enemmän (Vilkuna 1992, 154-155). Siksi yksikkömuotoisen mies-sanan toistuminen aiheuttaa mielikuvan kategoriasta, jonka yhteinen nimittäjä on nimenomaan miessukupuoli. (Ks. myös artikkelin jaksoa Geneeriset tekstit: *mies ja vaimot*.)

Mikä sitten on otsikkojen kuva geneerisestä miehestä? Valtaosa otsikoista esittää miehen ongelmana, *Mies sairastaa* (Vakkuri), *Miksi mies ei puhu* (Nymanit), *Kiltin miehen viha* (Nymanit), *Onko miehellä sielu?* (Purhonen), *Mies, kypsytön nahjus* (Nymanit), *Mies, stressitohtorin työmaa* (Purhonen). Jotkut otsikot sekä ottavat vakavasti että asettuvat vastustamaan olemassaolevia stereotyyppioita: *Miehetkin tuntevat* (Nymanit) ja *Itkekö mies sittenkin* (Purhonen). Positiivinen mieheys välittyy kahdesta otsikosta: *Mikä mies!*

7. Sanomalehtitekstejä tutkinut Kaisa Karppinen (1998) on havainnut, että lehtikielessä *mies-sanaa* käytetään huomattavasti taajemmin kuin *sanaa nainen*. Karppisen aineisto koostui viiden sanomalehden (*Hel-singin Sanomat*, *Iltasanomat*, *Aamulehti*, *Turun sanomat* ja *Iltalehti*) kolmesta eri numerosta; näissä *mies-sanaa* käytettiin 1224 kertaa, *nainen-sanaa* 475 kertaa. Karppinen tulkitsee tämän olevan esimerkki maskuliinisen sukupuolen näkyvyydestä julkisuudessa ja jopa seksismistä.

tavun vokaalin laatu, sen ensimmäisen/toisen formantin taajuus⁹: *mies ja nainen, mies ja vaimo, tyttö ja poika, isä ja äiti*.

Vaikka *mies ja nainen* -järjestysvariantti oli otsikoissa vallitseva, nais-alkuisia rinnastuksiakin löytyi (4 kpl). Kiinnostuinkin variaatiosta koko tekstimassassa. Saadakseni tarkemman kuvan sukupuolinimikkeiden rinnastusvarianttien toteutumista, poimin oppaista kaikki lausekerinnastukset kvantitatiivista tarkastelua varten.

Teksteissä neljä taajimmin esiintynyttä maskuliininen - feminiininen -rinnastusparia olivat alla olevassa Taulukossa 1 mainitut *mies ja nainen/nainen ja mies, isä ja äiti/äiti ja isä, poika ja tyttö/tyttö ja poika* sekä *mies ja vaimo/vaimo ja mies*. Poimin rinnastukset kaikissa sijamuodoissaan. Mukaan kelpuutin myös muutamat löytämäni adjektiivijohdokset (esim. *miehekkäästi tai naisellisesti*). Variaatio oli seuraavanlainen:

Rinnastusjärjestystapausten esiintymistaajuus noudattaa siis edellä mainittujen fonologis-foneettisten kriteerien osoittamaa suuntaa. Kun ottaa huomioon rinnastustyyppien määrän ja niiden prosentuaalisen jakauman, voi kuitenkin havaita, että rinnastusjärjestykset ovat vahvasti maskuliinis-alkuisia. Toistuesaan otsikoissa ja muussa tekstissä miehen kategorian jatkuva asettuminen naisen kategorian edelle alkaa tuntua jopa hierarkisoivalta. Arvottamista rinnastuselementtien järjestyksissä ovat aavistelleet muutkin kuin kielentutkijat. Esimerkiksi feministitutkija Barrie Thorne on havainnut amerikanenglannissa tyypilliseksi tavan ensisijaistaa kielenkäytössä aina mies ennen naista, poika ennen tyttöä. Tästä hän on halunnut omassa kirjoitustavassaan irrottautua ja noudattaa mm. nais-alkuista rinnastusjärjestystä. (Thorne 1994, 8.)

Rinnastusten järjestystä pohdittaessa kielentutkijat ovatkin hakeneet selitystä esimerkiksi

Taulukko 1. Rinnasteisten sukupuolinimikkeiden esiintymät oppaissa

mies ja vaimo	78,1 %	21,9 %	vaimo ja mies	N = 32
mies ja nainen	69,6 %	30,4 %	nainen ja mies	N = 415
isä ja äiti	62 %	38 %	äiti ja isä	N = 150
poika ja tyttö	31,4 %	68,6 %	tyttö ja poika	N = 51

9. Suomen kielen vokaalien järjestys toisen formantin suuruuden mukaan on $i > e > y > ä > ö > a > o > u$ (Wiik 1981, 142). Tämän kriteerin mukaan luonteva järjestys "sisällyksettömissä" rinnastuksissa on esim. *tik-tak-tok ja pim-pam-pum* (ks. Cooper & Ross, 1975, 64).

lainautumisista (mm. Bendz 1967). Kalliokoski mainitsee, että varsinkin suomenkielisten fraasiutuneiden rinnastusten alkuperän voi usein löytää vanhasta kirjasuomesta, esimerkiksi Raamatusta, johon fraasit taas lienee lainattu lähdekielistä (Kalliokoski 1986, 88, 93-94; ks. myös Bendz 1967, 32). Parisuhdeoppaiden *mies ja nainen* -rinnastusten raamatullisesta alkuperästä antaakin vihiä esimerkiksi otsikko *Mieheksi ja naiseksi hän loi heidät* (Kuhaset) - sitaatti, jota toistetaan kaikissa kristillissävytteisissä oppaissa.¹⁰

Monet syyt siis selittävät sitä, miksi mies sijoitetaan rinnastuksissa naisen edelle. Variatiota kuitenkin on - miksi?

Joskus variointi tuntuu johtuvan siitä, että pyritään välttämään tautologiaa¹¹. Kahden teoksen nimeen - otsikoista vaikutusvaltaisimpiin - valitut sukupuolnimikkeiden rinnastukset ovat yllättäen nainen-alkuisia (*Naisen ja miehen maailma: Miten opin ymmärtämään toista sukupuolta*, Dunderfelt; *Minäkö rakastunut? Seurustelun taitoa nuorelle naiselle ja miehelle*, Ruotsi). Kirjojen nimiksi valittuja rinnastuksia tekee mieli selittää kohteliaisuuspyrkimyksillä: niiden muotoilemiseen lienee vaikuttanut etikettikohteliaisuuteen liittyvä "ladies first" -periaate, joka panee aloittamaan myös muodolliset puheet fraasilla "Hyvät naiset ja

herrat!" (Szpyra 1983, 41-42).

Kaikki järjestysvariantit eivät kuitenkaan selity tautologian välttämällä tai kohteliaisuusperiaatteen noudattamisella. Kielentutkijat ovatkin puhuneet myös rinnastusjärjestysten valikoitumisen semanttisista kriteereistä. On esitetty, että rinnasteisten lauseenjäsenten järjestys saattaa heijastaa paitsi tekstissä valitsevaa arvojärjestystä myös sitä, mitä ympäröivässä kulttuurissa pidetään tärkeänä ja arvokkaana (Cooper & Ross 1975; Szpyra 1983; Kalliokoski 1986; Karvonen 1996). Kirjoittaja asettaa ensimmäiseksi lausekkeeksi rinnasteisista asioista ajallisesti, paikallisesti tai arvomaailman kannalta läheisemmän (Cooper & Ross 1975, 61-71; Kalliokoski 1986, 74-80; ks. myös Lyons 1977, 276). Ensimmäinen lauseke osoittaa rinnasteisten jäsenten yhteisistä ominaisuuksista "näille kahdelle ominaisimman" ja ikään kuin näyttää suunnan, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Jälkimmäiseksi valikoituu siten rinnasteisista elementeistä vähemmän tärkeä. (Kalliokoski 1986, 97-99.)

Oppaiden välillä löytyi huomattavia eroja siinä, kuinka tiukasti rinnastuksissa noudatettiin tiettyä järjestysvaihtoehtoa. Esimerkiksi rinnastusryhmässä *mies ja nainen/nainen ja mies* jotkut kirjat noudattivat erityisen tiukasti

10. Suomessa parisuhdeterapia tuntuu edelleen olevan melko kristillispainotteista. Tähän ovat johtaneet mm. historialliset syyt: yksilöllisen avioliittoneuvonnan ja -terapian alkujuuret ovat kirkolliset (Helen 1997, 239-241). Myös oman aineistoni 13 oppaasta kahdeksan on julkikristillistä, ts. niiden argumentaatioon kuului kristillisen Jumalan sanaan tukeutuminen (ks. Taulukkoa 2 tekstin lopussa). Lisäksi yhden oppaan maailmankuva muistutti antroposofiaa (Dunderfelt). Uskonnollinen sävy on kotimainen erityispiirre, sillä esimerkiksi yhdysvaltalaisesta parisuhdekirjoittelusta hävisi Jumala 1920-lukuun mennessä (Cancian & Gordon 1988, 316). Nykyisin sikäläisten oppaiden suhde uskontoon on torjuva (Lichterman 1992, 428, 440).

11. Tästä esimerkki: "Olemme miehiä ja naisia mutta samalla myös ihmisiä samojen lainalaisuuksien alaisina. Olla nainen tai mies sisältää itsessään myös laajan ja rikkaan mahdollisuuksien kirjon" (Nymanit, 42).

mies-alkuisuutta. Muun muassa Sopasen tekstissä suhde oli 42/1; Kuhasilla 66/13; Nyma-neilla 41/4; Purhosella 41/10. Kaikki nämä tekstit ovat vahvasti uskonnollisia¹². Voi siis väittää, että vaikka *mies ja nainen* -rinnastusjärjestys noudattaa fonologis-foneettisia kriteerejä ja intertekstuaalisia esikuvia, kirjoittajien tietoisiin tai tiedostamattomiin valintoihin on vaikuttanut myös tekstien ideologise-na taustana oleva raamatullinen miehen ensisijaisuus ja käskyvalta (Sollamo & Dunderberg 1994).

Muutamissa oppaissa ryhmän *mies ja nainen/nainen ja mies* -jakauma oli tasainen, jopa lievästi nais-alkuisiin painottunut (Poriot 2/6; Ruotsi 7/12 ja Dunderfelt 60/69). Näistä teksteistä Porioiden ja Ruotsin oppaat olivat "maalistuneimpien" joukkoa ja Dunderfeltin "yleishengellistynyt", ei puhtaasti kristillinen opas. Jakauman erilaisuus julkikristillisissä ja muissa oppaissa lisää tuntumaa siitä, että sekä *nainen ja mies* että *mies ja nainen* -vaihtoehdon käyttötaajuus osoittaa myös kirjoittajan maailmankuvaa, eikä sitä tästä syystä voi kohdella automatisoituneena kielenkäytön valintana.

Rinnastusfraasin jäsenten järjestyksen tutkijat puhuvatkin painokkaasti sen puolesta, että semanttiset kriteerit vaikuttavat foneettis-fonologisia kriteerejä vahvemmin (Cooper & Ross 1975, 84, 103; Szpyra 1983, 43; ks. myös Kalliokoski 1986, 95-100). Cooper ja Ross kuvaavat rinnastusfraasin jäsenten järjestyksiä ME FIRST -periaatteella, jolla he tarkoittavat sitä, että rinnastusten ensimmäisen jäsenen

merkityspiirteet kuvaavat kirjoittajan tekstiin rakentaman stereotyypin kielenpuhujan ominaisuuksia. He laajentavat argumenttinsa koskemaan myös koko kieliyhteisön asenteita. Heidän mielestään amerikanenglannin rinnastusfraasin järjestyksen analyysin perusteella sikäläinen arvomaailma kiteytyy Archie Bunker -stereotyypissä: ihmisen normi on maskuliininen tässä ja nyt elävä patriootti. (Mt, 67, 103, vrt. myös Thorne 1994, 8.)

Vaikka Cooperin ja Rossin yleistystä on kritisoitu (Kalliokoski 1986, 74-75) ja vaikka rinnasteisten jäsenten mies-alkuisuuteen puuttumista pitäisi feministiseltä kannalta liioitteluna, on hyvä pitää mielessä, että vielä 1700-luvun brittiläiset kielenhuoltajat vastustivat sellaisia kielenkäytön ilmaisuja, joissa nainen esitettiin rinnastuksissa - tai ylipäättään lauseessa - ennen miestä. Perusteluna oli, että viittauksen mieheen tulee aina sijaita ennen viittausta naiseen, koska tämä kuvastaa luonnollista järjestyksiä miehen ja naisen välillä. (Bodine 1990; ks. myös Cameron 1996, 121-122.)

RINNASTEISTEN LAUSEKKEIDEN JÄRJESTYS JA IDEOLOGINEN KONTEKSTI

Rinnastusten järjestyksen semanttisten ja tekstuaalisten syiden puolesta puhuu myös se, järjestykset vaihtelevat -jotakin kirjoittajat näillä valinnoillaan haluavat ilmaista. Useimmissa tapauksissa järjestyksen valinta motivoituu nimenomaan semanttisista syistä sekä tekstin

12. Myös esimerkiksi seurakuntanuorille tarkoitettussa Vuorisen oppaassa vain *mies ja nainen* -vaihtoehto toteutui (9 kertaa); samoin *isä ja äiti* -järjestys dominoi (17/1). Silti *tyttö ja poika* -variantti oli taajempi (20 tapauksesta 13 kertaa). Muista kristillisistä oppaista Kinnusessa oli vain vähän *mies ja nainen* -rinnastuksia: ne toteutuivat nainen-alkuisesti kuudesta tapauksesta neljässä, mutta silti *isä ja äiti* -järjestys dominoi (17/5); Kristerin oppaassa suhde oli *miehen ja naisen* hyväksi (3/1), kun taas vain järjestyksiä *äiti ja isä* toteutui (5 kertaa); Huotarin pikku kirjasssa rinnastuksia kaiken kaikkiaan oli vain vähän - niistä puolet (4) lausekerinnastuksia *äiti ja isä*.

maailmankuvaan liittyvistä ideologisista asenteista¹³. Rinnastusjärjestyksen ideologisesta motivoitumisesta otan esimerkiksi Hämmäläisen kirjan äiti-alkuiset *äiti ja isä* -rinnastukset, joita 25 tapauksesta oli 16, selvä enemmistö. Vaikka Hämmäläinen yleensä toteuttaa uskollisesti rinnastusjärjestystä *mies ja nainen* (näiden sanojen tapauksessa suhteessa 11/2), sukupuolten esittämisen järjestys siis vaihtuu toiseksi, kun *nainen* muuttuu *äidiksi*.

Hämmäläinen käsittelee kirjansa luvussa *Parisuhteesta perheeksi* (s. 133-141) ensimmäisen lapsen syntymisen aiheuttamaa kriisiä parisuhteessa. Lainaan tähän mainitun luvun neljä ensimmäistä sellaista virkettä, joissa esiintyy sekä isä että äiti:

Parisuhde on muuttunut kolmiosisuhteeksi, äidin, isän ja lapsen muodostamaksi yhteisöksi (mt., 133).

Lapsi muuttaa tulemisellaan myös vaimon ja miehen roolit, aviovaimosta tulee äiti ja aviomiehestä tulee isä (mt., 133).¹⁴

Lapsen mukanaan tuomat rutiinit vievät yleensä melko tarkkaan äidin, usein myös isän ajan (mt., 133).

Usein tämä jää äidin tehtäväksi, isällä kun on työnsä- - (mt, 134).

Lähtökohtana on hyvin vahvasti se, että ongelmia syntyy "lapsen tarvitessa äidin hyvin kokonaisvaltaisesti itseään ja omia tarpeitaan varten" (mt, 135), jolloin "isä jää helposti sivulliseksi perheessä, syrjään" (mt, 135), koska "(v)aimo on ollut aikaisemmin vain häntä varten, hänen tunteittensa ja tarpeittensa tyydyttäjä" (mt, 139). Niin kauan kuin fokuksessa on perheen uudelleenjärjestäytyminen ja lapsen syntyminen yleisesti, asioiden esittämisjärjestys on äiti-alkuinen. Kun aletaan puhua isän asemasta perheessä, muuttuu *äidistä ja isästä* puhumisen järjestys tekstissä taas isä-alkuiseksi:

Isän tehtävänä on vähitellen kivuliaasti opettaa lapselle, ettei tämä voi yksin äitiä omistaa. Isän paikka suhteessa lapseen on äidin rinnalla. (mt., 135.)

Tästä eteenpäin luvun loppupuoli käsittelee isän ongelmia vastasyntyneen perheessä, ja tuossa jaksossa sukupuolten esittämisen järjestys pysyy samana: tekstissä mainitaan ensin isän ongelmat, sitten äidin.

Asioiden esittämisjärjestys - rinnasteisten lausekkeiden järjestys mukaan lukien - on siis sidoksissa siihen, millaisesta näkökulmasta asiaa kulloinkin tarkastellaan. Kognitiivisen kielentutkimuksen piirissä ajatellaan, että tekstin merkitys rakentuu siinä prosessissa, jossa tekstissä esiintyvien sanojen, lauseiden ja virkkeiden aktivoimat tietokehykset suhteutuvat

13. Ideologisella asenteella (ideologialla) tarkoitan tässä kriittisen tekstianalyysin tapaan niitä käsitejärjestelmiä, joita ihmiset käyttävät arkipäivän havainnoimisessaan. Ulkomaailman havaintojen jäsentämisen lisäksi kielenkäytöllä myös rakennetaan yhteisö(j)ä. Siksi kielenkäyttöön sisältyy myös moraalisia käsitejärjestelmiä, keinoja ylläpitää ja legitimoida yhteisön olemassaoloa. Kieli on näin myös sosiaalisen kontrollin ja vallankäytön muoto - vaikkei sitä luonnollistumiseen sellaiseksi aina havaitsisikaan. (Ideologian käsitteestä ks. Wartiovaara 1991, 50-54.)

14. Vrt. edellisessä luvussa *Aika ennen lapsen syntymää* (131-133) olevaan virkkeeseen: "Parisuhteen roolit ovat selkeät: Mies on aviomies ja nainen aviovaimo (mt., 131)."

toisiinsa. Toiset sulkevat jo aktivoituneita kehyksiä pois, toiset taas tukevat niistä nousseita tulkintavaihtoehtoja. (Kalliokoski 1992; Leino 1987; Onikki 1998). Tämän ajattelutavan mukaan rinnasteisten lausekkeiden jäsenten järjestys heijastelee tarkoitteiden havaitsemis- ja prosessointijärjestystä ja kirjoittajan näkökulmaa (Kalliokoski 1986, 96-98). Hämäläisen tekstin *äiti ja isä* -rinnastusten taajuuden ja sijoittumisen mainittuun lukuun voi nähdä siis myös osoituksena kirjoittajan - ja hänen viitekehjoksensä - yleisemmästäkin asenteesta: lapsiperhe on äidin valtakunta.

LUKUJEN JA KAPPALEIDEN JÄRJESTYMINEN: ETUSIJALLA MIEHEN ASIAT

Asioiden esittämisjärjestys tuntuu usein viestivän myös niiden tärkeysjärjestyksestä. Yksi osoitus siitä on lukujen sijoittuminen kirjan kokonaisuuteen ja se, miten asiat lukujen sisällä on järjestetty.

Lukujen järjestämisestä otan esimerkiksi Nymanien kirjan. Sen kahden luvun otsikoinnin ideologisena ja intertekstuaalisena innoittajana on ollut Grayn opas *Miehet ovat Marsista, naiset Venuksesta* (1995), jonka asioiden esittämisjärjestystä kuvaa jo teoksen nimi. Grayn kirjan ideaa miehen ja naisen erilaisista reaktioista stressitilanteeseen kuvataan Nymanien luvuissa *Mies luolilla - nainen kaivossa ja Stressi vie miehen luolille ja naisen kaivoon*. Paitsi, että järjestys on "*mies ensin, nainen sitten*", otsikoista voi huomioda muutakin. George Lakoffin ja Mark Johnsonin

(1980) metaforateorian mukaan kielenkäyttöön on rakentunut spatiaalinen hahmottamistapa. Tietyt kielenkäytössä toistuvat perusorientaatiot, kuten ylös - alas, sisällä - ulkona, lähellä - kaukana, myös arvotetaan systemaattisesti samalla tavoin: esim. ylhäällä on "parempaa" kuin sille hahmotettu vastakohta. (mt., 14-21.) Tämän tulkinnan mukaan naisten tapa "laskeutua kaivoon" mielletäisiin muun kielenkäytön tottumusten vaikutuksesta negatiivisemmaksi kuin miesten tapa "mennä luolille".

Kiinnostavan parikin muodostavat myös Nymanien oppaan peräkkäisten päälukujen otsikot *Miten mies naista katsoo?* (luku 4) sekä *Mies naisen silmin* (luku 5). Molemmissa otsikoissa tuodaan ensimmäiseksi esiin *mies*. Lauseella - ja tässä tapauksessa otsikolla - on alkupisteensä, jota voi yleensä pitää sen näkökulman osoittimena: aloitus määrää, mistä suunnasta lauseen esittämää asiaintilaa lähdeään hahmottamaan (Chafe 1994). Näiden otsikoiden kielellisissä muotoiluissa *mies* asetuu ikkunaksi sekä miehen että naisen katseen analysointiin. Lukujen otsikot eivät muutenkaan ole symmetriset, esimerkiksi miehen ja naisen semanttiset roolit on rakennettu erilaisiksi¹⁵. Lauseessa *Miten mies naista katsoo?* *mies* on esitetty agenttiivisena subjektina, *nainen* objektina, kohteena. Sen sijaan naisen katsomista käsittelevän luvun otsikossa *naista* ei asetetakaan toimijaksi vaan hänet piilotetaan lausekerakenteen sisään, tavan adverbialiin genetiiviattribuutiksi: *Mies naisen silmin*.

Kuhausten opas, joka toteuttaa uskollisimmin sanatason rinnastusjärjestystä *mies ja nainen*,

15. Semanttisilla rooleilla tarkoitetaan niitä merkityskategorioita, joihin lauseen jäsenet voivat virkkeissä asettua. Esimerkiksi lauseen subjekti on usein agenttiivin semanttisessa roolissa (*Kaisa laulaa*), joskus kokijana (*Kaisa rakastaa*); lauseen objekti on usein kohteen roolissa (*Maija halaa Kaisaa*). Johdatuksen semanttisiin rooleihin ja niiden käyttöön tekstianalyyssissa tarjoaa Laitinen 1988.

noudattaa järjestelmällisesti tätä esittämisen tapaa myös virkerypäiden ja kappaleiden osalta, kuten tämä varsin tyypillinen esimerkkikappale osoittaa:

Tässä iässä mies alkaa hyväksyä itsessään myös naisellisina pidettyjä piirteitä ja nainen miehiksi tulkittuja ominaisuuksia. Miehet alkavat ilmaista lämpöä ja läheisyyden ja hoivaamisen tunteita ja eläytyä toisiin ihmisiin. Naiset rohkaistuvat ilmaisemaan tahtonsa ja omat pyrkimyksensä, ryhtyvät uudella tarmolla toteuttamaan omia henkilökohtaisia tavoitteitaan ja uskaltavat toimia siinä aggressiivisemmin ja vähemmän syyllisyudentuntoisesti kuin ennen. (Kuhaset, 70-71.)

Paitsi että lauseiden ja virkkeiden järjestys on "ensin mies, sitten nainen", *mies* - osin tästä syystä - tulee esitetyksi täydellisemmissä lauseissa, *nainen* taas niiden jälkeisissä elliptoituneissa rinnastuksissa. Esimerkiksi kappaleen ensimmäinen, mies-subjektinen, lause on pakollisten argumenttinsa suhteen täydellinen, sen jälkeisessä rinnasteisessa lauseessa ovat läsnä vain nainen-subjekti ja verbin *hyväksyä* objektilauseke.

Se, puhutaanko miehestä vai naisesta, saattaa toki ilmetä tekstissä muutenkin kuin sukupuolten nimeämisen kautta. Tarkkailin Hämäläisen (1994) tekstin rakentumista kohdassa, jossa hän kuvailee ideaa, jonka mukaan ihminen käy läpi kehityksensä kriisivaiheen joka seitsemäs vuosi¹⁶. Otan tässä esiin yhden kriisin kuvauksen kaksi viimeistä kappaletta. Katkelman virkkeet olen havainnollisuuden vuoksi numeroinut.

42 vuotta: (1) Moni nelikymppinen törmää ensimmäistä kertaa elämässään myös sukupuolielämän ongelmiin. (2) Keppi ei tahdo ottaa eteen niinkuin joskus nuorena. (3) Impotenssivaikeudesta voi tulla pahakin kierre, ellei sitä osata hoitaa ymmärryksellä. (4) Ei vain yksinkertaisesti jaksa, ei niin usein eikä pitkään. (5) Puoliso voi kokea, että vika on hänessä, hän ei ole enää tarpeeksi viehättävä, vetoava, seksikäs. (6) Molemmat alkavat syyttää itseään ja toisiaan, (mt. 128-129.)

Virke (1) on muotoiltu sukupuolineutraaliksi, subjektina on "nelikymppinen". Ensimmäisen kappaleen kahden virkkeen (2) ja (4) avulla subjektin voi kuitenkin yksiselitteisesti spesifioida *mieheksi*. Virkkeen (5) merkitys syntyy lukemisen lineaarisen prosessin mukaisesti edellisten virkkeiden luomassa kehyksessä. Tästä syystä sinänsä sukupuolineutraali ilmaus puoliso tarkentuu edellisen virkkeen nollasubjektin¹⁷, miehen, *puolisoksi* eli naiseksi - etenkin kun puolisoa kuvataan adjektiivilla *viehättävä*. Toisin sanoen tässäkin katkelmassa käsitellään ensin miestä, sitten naista. Naisen ongelma on miehen ongelmalle alisteinen. Tässä tulkintakehyksessä myös virkkeen (3) sivulauseeseen passiivimuotoisuus on mielenkiintoinen: kenenköhän tulisi *osata hoitaa ymmärryksellä*; vrt. muuttamista yksikön 3. persoonaan *ellei sitä osaa hoitaa*, jossa hoitamisvastuu olisi selvemmin miehellä itsellään.

Kalliokoski esittää, että jatkuvasti samanaisten tietokehysten toistuminen tekstissä lukiessa alkaa myös estää muiden tietokehysten

16. Listaaminen ja luettelointi ovat hyvin tyypillisiä tekstinrakentamisen keinoja parisuhdeoppaissa (Crawford 1995, 90, 102; Cameron 1995, 206-207).

17. Nollasubjektisiksi (nollapersoonaisiksi) sanotaan sellaisia lauseita, joiden inhimillistä toimijaa implikoiva finiittiverbi on yksikön 3. persoonassa, mutta jossa subjektia ei ole pantu ilmi (Vilkuna 1996, 138-143).

aktivoitumista (1986, 96). Koska sekä lauseketason rinnastukset että laajemmat tekstin rakentamisen tasolle sijoittuvat sekvenssit noudattavat samaa järjestymisen suuntaa, voi väittää, ettei oppaiden tekstuaalinen rakentaminen ainakaan tue tulkintaa naissukupuolen ensisijaisuudesta binaariseksi rakennetussa oppositiossa mies - nainen. Näkökulma on pikemminkin miehinen.

GENEERISET TEKSTIT: *MIESJA VAIMOT*

Otsikoiden analyysin yhteydessä kiinnitin huomiota yksiköllisen mies-sanan taajaan esiintymiseen. Tuolloin esitin, että yksiköllinen muoto geneeristää yleistykseen, osoittaa kaikille joukon jäsenille tyypillistä piirrettä (vrt. Vilkuna 1992, 141). Monikolliset muodot sen sijaan sallivat myös tulkinnan satunnaisen joukon toimista. Geneeristämisen sijasta monikollinen muoto vain "yleistää" (mt., 154); se ei luo tulkintakehystä lajityypillisyydestä, vaan sen tarjoama yleistys on induktiivinen. Yksikön ja monikon käytön ero näkyy selvästi seuraavan esimerkin mies-viittauksissa:

- (1) Aloittaessani tätä lukua tunnen itseni hyvin araksi. (2) Minun pitäisi kirjoittaa *miehestä*. (3) Mikä minä olen *miehestä* kirjoittamaan? (4) Luulenko tuntevani *miehet* niin hyvin, että voin kirjoittaa *heistä* luvun tähän kirjaan? (5) Pyydän etukäteen anteeksi *kaikilta miehiltä*, jos loukkaan *teitä* yrittämällä selittää *miehen* sielunelämää. (6) Kirjoitan nyt kuitenkin sen, mitä olen *miehestä* tähän mennessä oivaltanut. (7) Toivottavasti saan sitten paljon kirjeitä, joissa oikaisette virheelliset käsitykseni. (Kristeri, 61.)

Katkelman virkkeissä (2), (3) ja (6) kirjoittaja viittaa yksikkömuodolla *mieheen*, mieskategoriaan kuuluviin ominaisuuksiin. Hänen tarkoituksensa ei ole kirjoittaa jostakin tietystä miehestä tai miesten ryhmästä, vaan nimenomaan ihmiskategoriasta, jonka yhteinen nimittäjä on mieheys. Virkkeessä (4) monikollinen *miehet-sana* voisi tosin viitata myös kaikkiin mahdollisiin miehiin, mutta viittauksen kohteen voi tulkita myös rajallisemmaksi - kirjoittajan tuntemaksi -joukoksi, toisin kuin edellisten virkkeiden yksikkömuotoiset viittaukset. Myös virkkeen (5) monikkomuotoinen *miehiltä* voidaan tässä kontekstissa tulkita siksi toistaiseksi spesifioimattomaksi miesten joukoksi, jota Kristeri tässä puhuttelee ja joka tämän kirjan tulee lukemaan ja analyysistä loukkaantumaan. Saman virkkeen NP:n¹⁸ *miehen sielunelämä* voi taas tulkita vain geneerisesti, viittamassa kaikille miehille ominaiseen sielunelämään.

On myös esitetty, että yksikkömuodon avulla geneeristetut referenssit ovat tyypillisiä noomisissa, lainomaisissa väittämässä. Noomiset yleistykset voivat puolestaan olla joko deskriptiivisiä (*Metalli laajenee kuumetessa*) tai normatiivisia (*Herrasmies nousee seisomaan naisen tullessa huoneeseen*). (Vilkuna 1992, 139-140.) Ero deskriptiivisten ja normatiivisten noomisten yleistysten välillä on, että edellinen on määritelmänomainen analyttinen totuus, joka kertoo essentiaalisista inherenteistä ominaisuuksista, kun taas normatiiviset geneeristykset pitävät välttämättä paikkansa vain "moraalisesti täydellisessä maailmassa" (Vilkuna 1992, 140). Kuitenkin vaikkapa esimerkkilause *Herrasmies nousee*

18. NP:llä tarkoitetaan kielentutkimuksessa yleensä sellaista syntaktista rakennetta, lauseketta, jonka pääsana on substantiivi. Pääsanalla voi olla erilaisia määritteitä, kuten tässä genetiiviattribuutti *miehen*. (Ks. Vilkinson 1996, 23-74.)

seisomaan naisen tullessa huoneeseen voidaan tulkita myös analyttiseksi määritelmäksi: vain sellainen mies on *herrasmies*, joka toimii mainitulla tavalla (mt.). Tästä deskriptiivisten ja normatiivisten noomisten tulkintojen rajankäynnistä seuraa myös parisuhdeopaskirjojen sukupuolten kategorioiden kuvauksen ambivalenssi: *miehen* tai *naisen* kuvauksissa mainitut ominaisuudet voidaan tulkita joko kategoriata määrittäviksi, luonnollisiksi ominaisuuksiksi tai yhteisön luomiksi normatiivisiksi vaateiksi: jos et toimi näin, et ansaitse kuulua kategoriaan *mies/nainen*. Vaikka ihmisiä ei ole tapana jakaa sellaisiin alakategorioihin, joista voisi käyttää eläinten ja kasvilajien tapaan yksiköllistä muotoa osoittamassa lajireferenssiä (Vilkuna 1992, 155-161), parisuhdeoppaiden käsitykset sukupuolten erilaisuudesta tuntuvat jakavan ihmiskunnan kahteen sukupuolispesifiin alalajiin.

Seuraavan katkelman kuvausta *miehestä* voi lukea sekä deskriptiivisenä että normatiivisena geneeristykseenä. Viimeisen virkkeen *naiset* viittaa sen sijaan satunnaisemmin, ei välttämättä koko "naislajin" ominaisuuksiin:

Miehen itkunlähteet ovat tukossa. Kyllä ne olemassa ovat, mutta armottomasti tukossa. Mutta *miehellä* on paljon muutakin tukossa ja kadoksissa. Taitaa olla koko *mies*. Vai olisiko niin, että *miehestä* on tullut vasemman aivopuoliskon orja. Toisin sanoen kaikki elämän pehmeät arvot ovat jotenkin hukassa ja mikä tuntuu pahimmalta, *naiset* ovat omilla tasa-arvo vaatimuksissaan lähteneet samalle tielle, kovien miehien arvojen perään. (Hämäläinen, 108-109.)

Myös monissa sellaisissa yhteyksissä, jossa naisten joukko on esimerkiksi kvanttorilla rajattu, *miehestä* puhutaan geneeristävällä yksiköllä:

Sadat vaimot ovat kysyneet, miksi *mies* ei puhu (Nymanit, 50.)

Miehellä ei aina ole kykyä aistia kaikkia niitä [tunteiden] nyansseja, joihin *monet naiset* yltävät. (Nymanit, 89.)

Monet naiset ovat vieneet avioliittonsa äärirajoille tunkeutumalla *miehen* maailmaan ja vaatimalla *miestä* puhumaan, puhumaan. (Nymanit, 52-53.)

Silloin kun *naiset/vaimot-monikko* esiintyy *miehet*-viittauksen yhteydessä, jopa "moniaivoinen" tulkinta on mahdollinen:

Meillä miehillähän on tarve tehdä käsillämme omakotitaloja, puutarhoja ja samoilla käsillä hyväillä *naisiamme*, ottaa heitä sylimme, samoin lapsiamme. (Hämäläinen, 103.)

Maailmassa on lukemattomia *miehiä*, jotka kuvittelevat, että *heidän vaimojensa* tulisi osata monen vuoden jälkeen tulkita heitä oikein, vaikka *vaimo* ei ole koskaan päässyt näkemään *miehensä* aivoihin, mitä siellä todellisuudessa liikkuu. Olisi vain pitänyt pienistä murahdukseista, eleistä ja liikkeistä rakentaa sanakirja, jonka avulla ymmärtää *miestään*. (Nymanit, 55.)

Jälkimmäisen esimerkin yksiköllisen *vaimon* toiminta-ala rajoitetaan yksikkömuotoon liitettyllä possessiivisuffiksilla (*miehensä*, *miestään*) käsittämään vain oman aviomiehensä mielenlaatua. Jos possessiivisuffiksi taas jätetään pois, kuten seuraavan esimerkin virkkeessä (3), tulkinta muuttuu ambivalentiksi - *mies* voidaan nähdä myös vain geneerisenä viittauksena:

(1) Jos *mies* ei jaa sisintään avoimesti tai yleensä

ollenkaan, joutuu *vaimo* turvautumaan ilmeiden, eleiden ja äänensävyjen tulkintaan. (2) Joskus se menee niin pitkälle, että *mies* tuntee itsensä vakoilijan vangiksi. (3) *Vaimo* alkaa vihata *miestä*, kun joutuu aina mukautumaan tämän mielialojen mukaan yrittäessään arvailla, mitä *mies* ajattelee ja haluaa. (Kuhaset, 98-99.)

Vaimo on konventionaalisen merkityksensä mukaisesti nimitys, joka suhteuttaa naisen mieheen, aviopuolisoonsa (*vaimo-san*an merkityshistoriasta, ks. Kiuru 1992). Koska aviomiehestä ei ole käytössä vastaavanlaista ilmausta, avioparista kirjoitettaessa lukijassa aktivoituneet tietokehykset joutuvat jatkuvalle koetukselle: onko nyt kyse miesten kategoriasta yleensä vai tietyistä miesjoukosta, aviomiehistä? Pelkästään luokittelevien nimitystenkin avulla naisen kategoria siis jakautuu useampaan alakategoriaan: paitsi naisia on vaimoja, äitejä, anoppeja - sekä Johannoja (Vuorinen), Helenoita ja Anneleita.

Anneli piti alusta alkaen *miehensä* hienotunteisuudesta ja kohteliaisuudesta. - - Jossain vaiheessa *Anneli* alkoi kyllästyä *miehensä* kiltteyteen. - - Mitä kiltimmäksi *mies* tuli, sitä aggressiivisempi oli *Anneli*. - - *Mies* oli ollut osaansa melko tyytyväinen. - - *Anneli* alkoi vähitellen uskoa, ettei heitä sittenkään ollut tarkoitettu toisilleen. - - *Mies* oli hyvä, mutta liiankin hyvä. - - *Anneli* valitsi *miehensä* vaatteet - - Hädän hetkenä hän kuitenkin tarvitsi *miehensä* levollista turvaa - - *Mies* söi verenpainelääkkeitä ja vatsa oireili - - *Mies* alkoi yllättäen ottaa etäisyyttä *Anneliin* - - Lopulta *mies* huusi suoraa huutoa, "Minä en kestä enää. Minä vihaan sinua, *nainen*". (Nymanit, 68-70.)

Nymanien oppaan kertomuksessa *Anneliin* viitataan etunimellä 15 kertaa (kerran *vaimonapa*, kerran *naisena*), mieheen viitataan 19

kertaa sanalla *mies* (kerran sanalla *ihminen*), tarina on siis *miehen* ja *Annelin* tarina. Miksi naisesta käytetään etunimeä, kun mies jää kertomuksessa nimettömäksi? Miehen jättäminen vaille mahdollista spesifioivaa etunimeä luo jälleen vaikutelmaa ei vain tästä kuvitteellisesta spesifistä miehestä vaan hänestäkin yhtenä geneerisen kategorian toteuttajana.

Mutta joskus nainen-sanakin asetetaan viittaamaan geneeriseen naissukupuolen kategoriaan. Nymanit tarinoivat *Annelin* lisäksi myös *Helena*sta ja *Arto*sta (mt, 44-45). Kertomuksessa *Helena*n ongelmia kuvataan koko ajan suhteessa *Artoon*, ja tällöin puolisoihin viitataan etunimin, esimerkiksi:

Helena ihmetteli, miksi *Arto* tuli välillä niin kummallisen hiljaiseksi (mt., 44).

Mutta kun siirrytään *Helena*n ongelmista *Arton* ongelmiin, kyseessä ei enää olekaan *Arton* ja *Helena*n suhde, vaan *Arton* suhde *naiseen* tai *vaimoon*:

Miten *Arto* olisi osannut kuvata kokemustaan *naiselle*? Purkaakseen omaa painettaan hänen oli saatava oma rauha pohtia omat ongelmansa loppuun. Hän ei osannut eikä kokenut tarpeelliseksi kertoa asioista *vaimolleen*, (mt., 44-45).

Vaikka kyse on spesifisistä kuvitteellisista henkilöistä, *Helena*an viitataan tässä geneeristävällä *nainen-sanalla*. Valinta tuntuu osoittavan näkökulman vaihtumista miehen perspektiiviksi: kun referoidaan ärtyneen *Arton* ajatuksia, *Helena* näyttäytyy naisena ja vaimona. *Annelin* tarinassa *mies* lopulta huusi: "*Minä vihaan sinua, nainen*." (Nymanit, 70.) - viihainen *mies* näkee *Annelin* nimenomaan *naisen* kategorian edustajana. Geneerinen *nainen*-viittaus liittyy myös seuraavassa esimerkissä *miehen* näkökulman valintaan:

(1) Tietenkin pieni lapsi periaatteessa saa itkeä. (2) Isommalta lapselta tämä oikeus onkin jo ryöstetty - ja hyvin näyttää oppi perille menneen. (3) *Naiset* saavat itkeä pirauttaa silloin tällöin, ihan luvan kanssa. (4) Sen jotenkin ymmärtää, jos *nainen* itkee. (5) *Naiset* kun ovat niin herkkiä. (6) Joskus käyttävät itkua kyllä aseenaankin. (7) Eihän sitä pysty mitään sanomaan, jos *nainen* alkaa itkeä. (8) Se riisuu kyllä *miehen* aseista. (9) Sitä jotenkin heltyy. (10) Tekee mieli mennä lohduttelemaan, pyytelemään anteeksi, pajaamaan. (11) Mutta *mies* ei saa itkeä, ei ainakaan tosimies. (12) *Mies* ei itke muutoin kuin humalassa ja lähiomaisten haudalla. (Hämäläinen, 108.)

Lainauksen alussa puhutaan sukupuolta spesifioimatta geneeristään lapsesta ja hänen (menetetystä) oikeudestaan itkeä. Virke (3) panee kuitenkin tarkistamaan tekstin luomaa geneerisiä tietokehystä, koska naiset - tosin mahdollisesti vain satunnainen joukko naisia - saavatkin itkeä, alkaa virkkeiden (1) ja (2) lapsi näyttää maskuliiniselta: oliko kyseessä sittenkin poika? Tekstin näkökulma alkaakin siis muotoutua miehiseksi. Siksi virkkeen (4) päälauseen nollasubjekti alkaa myös näyttää miesnäkökulmaiselta, etenkin kun sekä puhekielen että kirjoitettujen tekstien nollasubjektien on havaittu viittaavan usein puhujan/kirjoittajaan itseensä (Vilkuna 1992, 170-171). Tässä yhteydessä (mies)kirjoittajaan (Pekka Hämäläinen) viittaaminen on mahdollinen tulkinta, mutta lause jättää vielä avoimeksi sen, voisivatko nollaviittauksen piiriin kuulua myös tekstin kaikki mahdolliset lukijat, siis myös naiset. Nollapersoonan käytöllä voidaan nimittää myös tarjota vastaanottajille paikka, johon samastua (Laitinen 1995).

Uuden kappaleen alku, virke (5) on muotoiltu ironisen tulkinnan mahdollistavaksi, etenkin kun seuraava virke (6) esittää naisen

herkkyden raadollisen puolen sotametaforalla. Nämä virkkeet johdattavat uuteen nolla* subjektiseen päälauseeseen (7), jonka sivulause rajaa päälauseeseen verbin toiminnan mahdolliset toteuttajat pelkästään miehiksi ja naisen yhdeksi vaikkakin epäspesifiseksi naisen kategorian edustajaksi. Miehen näkökulman tulkintaa vahvistavat myös virkkeet (8) - (10): virkkeen (8) kokijaksi on nimetty mies, ja siten geneeristen virkkeiden (9) ja (10) kokijana nais-subjekti on mahdoton. Katkelman kaksi viimeistä virkettä kertoo jälleen noomisin väittein miehestä.

Stereotyyppiä luodaan erottautumista varten: arkielämässäkin suuttumuksen kohdetta manailee usein mielessään tietyn kategorian negatiivisten ominaisuuksien toteuttajana, stereotyyppinä (*tyypillinen äiti/opettaja/poliitikko/nuori*). Kun siis parisuhdetekstin näkökulma spesifioidaan selkeästi yhden miehen näkökulmaksi, nainen saattaa esiintyä yksiköllisenä geneerisenä kategoriana viittauksella *nainen*. Myös symmetrisissä asemissa *miehen* kanssa rinnasteisena *nainen* saattaa esiintyä yksiköllisessä muodossa. Mutta muuten, vaikka *mies* esiintyisikin lajityypillisenä geneerisenä kategoriana, *nainen* nähdään rinnasteisissa asemissakin monituisena - naisten tai vaimojen määrältään spesifioimattomana joukkona - ja yksikössä vaimona suhteessa mieheen(sä) tai etunimeltään mainittuna kuvitteellisena persoonana. Mies sen sijaan sijoitetaan tiukasti väittämiin, jotka ovat samalla sekä lajityypillisiä että normatiivisia noomis- ja yleistyksiä.

TEKIJÄT JA KOKIJAT MUUTTUMISLEIKISSÄ

Edellä olen muutaman kerran kiinnittänyt huomiota siihen, millaisissa semanttisissa rooleissa nainen ja mies esiintyvät parisuhdeoppaiden

teksteissä. On huomattu, että miehet esiintyvät usein lauseiden subjekteina ja semanttiselta rooliltaan agenttiiveina, tietoisina ja kontrolloivina toimijoina, naiset taas ovat useammin subjektienakin semanttiselta rooliltaan kokijoita, vailla oman toimintansa kontrollointia (esim. Purra 1994; ks. myös Laitinen 1988). Vaikka henkilöt voidaan teksteissä kuvata aktiivisiksi ja tarkkaavaisiksi toimijoiksi muutenkin kuin sijoittamalla heidät lauseiden subjekteiksi agenttiivin rooliin (Purra 1994), agenttiivin rooliin sijoittamisen vähäisyys tuntuu pysyvän yhtenä keinona, jolla nainen saadaan näyttämään passiiviselta tai hänen toimintansa vähäpätöiseltä (esim. Tainio 1997).

Tekstiin sijoitettujen miehen ja naisen semanttisten roolien ero näkyy hyvin seuraavassa esimerkissä:

(1) Seksissä hyvä *rakastaja* käyttää molempia puoliaan. (2) *Vaimot* kaipaavat *miehen* hellyyttä. (3) Jos *mies* toimisi vain miehisten piirteidensä vallassa, seksi olisi raakaa naisen hyväksikäyttöä, yhdyntä vain nopea suoritus. (4) Jos *mies* olisi naisellisten piirteidensä vallassa, koko tapahtuma voisi venyä pitkälliseen heryyttelyyn. (5) Kummastakaan tavasta *vaimot* eivät pitäisi. (6) Tasapaino on välttämätön onnistuneen sukupuolielämän kannalta. (7) Samoin *vaimojen* tulee oppia käyttämään miehiä piirteitään, tekemään aloitteita ja olemaan valloitushaluisia. (Kuhaset, 93.)

Virkkeessä (1) esitetään *rakastaja* agenttiivin roolissa. Rakastaja puolestaan viittaa tämän tekstin maailmassa vain miespuoliseen henkilöön. (Vrt. Kuhaset, 38: "Sanotaan, että rakastaja tai rakastajatar pitää koossa monta kulissiavioliittoja.") Virkkeet (2) ja (5) kuvaavat vaimojen tunnetiloja, ja heidät on esitetty kokijan roolissa. Virkkeissä (3) ja (4) sijoitetaan *mies* hypoteettisiin maailmoihin, joissa

hän joutuisi miehisten tai naisellisten piirteiden valtaan. Silloin, kun *mies* on "miehisten piirteiden vallassa", hän *toimii*, esiintyy lauseessa agenttiivisena subjektina, mutta silloin, kun hän on "naisellisten piirteiden vallassa", hän esiintyy lauseessa kokijan semanttisessa roolissa. *Naiset/vaimot* esitetään koko katkelman ajan monikollisella viittauksella, mahdollistaen myös tulkinnan satunnaisesta yleistyksestä. Mieheen sen sijaan viitataan vain geneeristävällä yksiköllä.

Tämän tekstikatkelman tulkintaan vaikuttaa tietenkin myös se, että katkelma kuuluu opaskirjaan, jonka tarkoituksena on antaa lukijalle neuvoja. Siksi indikatiivissa esitetyt virkkeet ovat tulkittavissa normatiivisina noomisina väittäminä ja siten myös direktiiveinä, kuten vaikkapa virke (1) - siinä ohjailtaan agenttiivista tahtovaa subjektia. Normatiivisuuden ja direktiivisyyden kannalta kiinnostava on myös virke (7), jonka verbiketjun *tulee oppia* modaalinen tulkinta on yksiselitteisesti deonttinen, osoittaa toiminnan toteuttamisen välttämättömyyttä (ks. esim. Laitinen 1992, 172-185). Genetiivisubjekti *vaimojen* (ks. Vilkuna 1996, 270-275) asetetaan velvollisuuden toteuttajaksi. Paitsi että *vaimojen tulee oppia* agenttiivisia toimintoja, *käyttämään ja tekemään*, heidän tulee myös *oppia olemaan valloitushaluisia*. Agenttiivisen toimintatavan muuttaminen ei välttämättä vaadi muuttujalta neuvon perustana olevan ideologian tai moraalien omaksumista - toisin kuin sisäisen olemisen tavan tai tunteen muuttaminen (vrt. esim. "Sulje ikkuna, ettei täällä vedä!" ja "Ole onnellinen/iloinen, että olet terve!"). Vaimojen tulee katkelman mukaan muuttaa tunteitaan ja olemisen tapojaan moraalisin perustein - vaatimuksen moraalien ollessa mieskeskeistä. Analysoidun kappaleen alkuun ja loppuun sijoittuneet direktiivisiksi tulkitut virkkeet kohdistuvat nimittäin olennaisesti eri

asioihin riippuen neuvottavan sukupuolesta. Se, että miestä neuvotaan muuttamaan vain agenttiivista toimintaansa, naisen taas myös olemustaan, ja se, että miehen ominaislaatua kuvataan vailla muutosvaatimusta, on ideologinen kannanotto, joka toimii sukupuolispesifisesti.

Hierarkkinen sukupuoliero paljastuu myös Nymanien oppaan kuvauksissa naisen ja miehen olemuksista. Esimerkiksi sukupuolittuneet stressiin reagoimisen tavat aiheuttavat ongelmia (Nymanit, 44-48). Ongelmaan tarjoutuu kuitenkin myös ratkaisu:

(1) Kun parisuhteessa eletään kahden ihmisen tarpeiden ristiallokossa, ollaan jatkuvalla törmäyskurssilla ellei pelisäännöistä sovita.

(2) Miehen lähtö luolille voi olla naiselle suuri uhka, hirvittävä hylkäämisen kokemus. (3) Koska nainen rakastaa ja välittää, hän kipittää miehensä perässä ja kyselee uteliaasti: "Minne oikein olet menossa ja kenen kanssa? Milloin tulet takaisin minun luokseni? Ottaisitko minutkin mukaan? Sano nyt, mikä sinun on?"

(4) Nainen voisi oppia ymmärtämään miehen matkat luolille. (5) Hän voisi jopa antaa niille arvoa ja kunnioittaa toisen halua hoitaa itseään.

(6) Kun mies kokee saavansa mennä vapaasti, hänen on mieluisaa palata myös takaisin vahvistuneen itsetuntonsa kanssa. (7) Tässä ei ole kysymys erilleen siirtymisestä tai sen suosimisesta, vaan tavallisen perhe-elämän sisällä tapahtuvasta hienosäädöstä avioparin kesken.

(8) Nainen voisi luottaa, että mies tietää mitä tekee. (9) Hän toimii juuri niin kuin kokee kannustavaksi ja rikastuttavaksi ollakseen juuri se mies, joka hän haluaakin olla. (10) Nainen ei voi määrittellä omaa miestään ja tämän syvimpiä tarpeita ihmisenä. (31) *Sama pätee myös toisinpäin*, (mt., 47-48.)

Katkelmassa kiinnittää huomiota modaalisen *voida*-verbin käyttö virkkeissä (2), (4), (5), (8)

ja (10). Niissä kaikissa subjektina (tai kokijana, virke 2) on *nainen* (tai naisen viittaava anaforinen pronomini *hän*).

Osa katkelman *voida*-verbeistä (virkkeissä (4), (5) ja (8)) esiintyy konditionaalissa. Konditionaalien preesens tulkitaan yleensä nonfaktiivisesti: toiminnan toteutuminen on epävarmaa, vaikkei välttämättä epätodennäköistä (Lehtinen 1983). Siksi konditionaalia voi helposti käyttää "kohteliasuustarkoituksiin", se pehmentää pyyntöjä ja käskyjä (Hakulinen & Sorjonen 1989, 75; Yli-Vakkuri 1986, 201-203). Esimerkiksi virkkeiden (4) ja (5) väittämien konditionaali ikään kuin väljentää niiden normatiivisuutta, muuntaa parisuhdeoppaan neuvot toivottujen asiaintilojen kuvauksiksi. Koska verbien subjekteina toimii *nainen*, ohjeet suunnataan tälle geneeriselle kategorialle. Konditionaalimuodot saattavat myös heijastaa tuottajansa ylemmydentuntoisuutta: "puhujaa arvelee tietävänsä paremmin, miten puheenalaisen tulisi toimia" (Yli-Vakkuri 1986, 203). Konditionaali viestiinkin usein epäsymmetrisistä suhteista (mt., 207), mikä sopii hyvin kuvaamaan parisuhdeoppaan kirjoittajan ja lukijan asemia.

Modaaliverbien tulkinnessa kontekstisidonnaisuus ja merkitysten yhtaikainen aktivoituminen on tyypillistä (Hakulinen & Sorjonen 1989, 97; Laitinen 1992, 174-5). *Voida-verbi* on leimallisesti mahdollisuuden merkityksen kantaja (Hakulinen & Karlsson 1979, 264, Hakulinen & Sorjonen 1989, 74, 95), mutta kun *voida*-verbi esitetään neuvomisen yhteydessä ja konditionaalissa (*nainen voisi oppia ymmärtämään*), sen deonttinen luonne vahvistuu. On huomautettu, että deonttisissa pakon ilmauksissa on yleensäkin mukana tietynlainen vastentahtoisuuden merkitys (Laitinen 1992, 194). Vaikka tässä kyse olisikin mahdollisuudesta, tekstilaji ohjaa näkemään virkkeet välttämättöminä toimenpiteinä, mikäli

neuvojen lukija haluaa parantaa parisuhdettaan. Siksi vastentahtoisuuden merkityspiirre tuntuu siirtyvän konditionaalina mukana paitsi virkkeen (4) myös katkelman muihin *nainen voisi*-ilmauksiin. Niissä esitetään, että nainen on tähän toimintaan kykenevä, hänelle se on mahdollista ja jopa suotavaa: nainen siis voisi, jos vain haluaisi. Ongelmana näyttää olevan naisen tahto.

Sen sijaan virkkeessä (10) *voida*-verbi esiintyy indikatiivissa ja kieltoverbin yhteydessä. Siinä mies-sana saa adjektiivimääritteen *oma: nainen ei voi määritellä omaa miestään* (vrt. myös virkkeeseen (3): "nainen kipittää miehensä luo")- Tässä lauseessa *nainen-subjektin* agenttiivinen toiminta, määrittelypyrkimykset, kohdistuvat vain hänen omaan mieleensä. Kiinnostavaa on, että *nainen* ei pysty määrittelemään miehensä tarpeita *ihmisenä* - toisin sanoen *nainenko* ei siis kuulu itse kokemuksellisesti ihmisen kategoriaan? Onko *mies* siis tulkittava *ihmisen* synonyymiksi vai peräti kategorian yläkäsitteeksi?

Virkkeissä (6), (8) ja (9) *miestä* ei aseteta modaalisten mahdollisuuksien saati velvoitteiden verkkoon muualla kuin infiniittisessä lausekkeessa *ollakseen se, joka haluaa olla*. Muuten miehen kokijuutta ja toimijuutta kuvataan toteavasti ja yleistäen indikatiivin preesensillä. Virkkeeseen (6) sijoittuu myös kiinnostava ellipsi: *mies kokee saavansa mennä vapaasti*. Lause on sidoksissa virkkeen (4) NP:hen *miehen matkat*; kytkös siihen ja koko alaluvun otsikkoon (*Stressi vie miehen luolille* - -) mahdollistaa *mennä*-verbin täydentymisen sanalla *luolille*. Tavallisessa kielenkäytössä "mennä vapaasti" assosioituu kuitenkin muuhun, kuin "luolille vetäytymiseen" - pikemminkin

miehille ominaiseksi nimettyyn seikkailunhaluun¹⁹. Kiinnostavaa kuitenkin on, että virkkeeseen on sijoitettu *kokea-verbi*, miehen ei siis tarvitse "saada mennä vapaasti", kunhan hän *kokee saavansa mennä vapaasti* (vrt. virkkeeseen (9)). Onko siis naisen saatava käytöksellään aikaan tämä miehen kokemistavan muutos?

"Tavallisen perhe-elämän" hienosäätö näyttää tämän katkelman mukaan koskevan vain naisen mielen ja toiminnan uudelleen ohjelmoimista. Neuvot miehille tyypistyvät viimeiseen lauseeseen *Sama pätee myös toisinpäin*, jonka soveltamisen laajuus (mikä pätee, mikä ei) jää selittämättä ja jossa lisäksi mies-sukupuolta ei edes kirjata näkyviin.

Aineistokatkelmista implikoituu siis esiin ajatus, että nainen kykenee, hänen on mahdollista hänen pitää muuttua asennoitumistavoiltaan, jopa olemukseltaan. Miehiä muutoksen vaatimus sen sijaan ei koske kuin ehkä marginaalisesti. Lisäksi annetaan ymmärtää, että nainen on vastahankainen muuttumaan. Parisuhdeoppaan kirjoittajan ja lukijan päämääränä kuitenkin lienee muuttua kukin parisuhde entistä onnellisemmaksi: muuttumistaan vastustava nainen vastustaa siis koko parisuhteen parantamista?

Analysoitujen otteiden argumentaatio ajautuu tietynlaiseen paradoksiin: naisen ja miehen käyttäytyminen on aina heidän ominaislaatusensa mukaista ja tätä ominaislaatua tulisi kunnioittaa ja noudattaa (Nymanit, 44). Juuri nämä sukupuolispesifiset käyttäytymistavat ovat kuitenkin niitä, jotka aiheuttavat hankauksia parisuhteessa. Jotta parisuhde parantuisi, käyttäytymistä on muutettava. Mutta miten sosiaalisen oppimisen avulla voisi muuttaa

19. Tätä miehen ominaisuutta kuvataan Nymanien kirjassa näin: "Karrikoidusti ajatellen voitaisiin sanoa, että miehen on päästävä metsälle, seikkailemaan, ottamaan mittaa itsestään, kokemaan riskejä ja jännitystä. Se antaa mahdollisuuden selvittää elämän paineita ja omaa elämää." (mt., 45).

synnynnäistä olemustaan, kuten Crawford (1995, 89) huomauttaa?

Suomalaisten parisuhdeoppaiden mukaan tämä paradoksi siis ratkaistaan epäsymmetrisesti, muuttuminen annetaan naisen tehtäväksi. Näin ollen ainakin mies voi rauhassa pitää ominaislaatunsa, sen jonka hän kokee kannustavaksi ja *rikastuttavaksi ollakseen juuri se mies, joka hän haluaakin olla*. Tämän perusteella tekstin ideaalilukijaksi (Kress 1985, 35-36) ajautuu luonnollisesti nainen: jos oppaiden tarkoitus on antaa neuvoja, niitä näyttävät vain naiset tarvitsevan - ja pystyvän hyödyntämään.

"NAISTEN ON SYNNYTETTÄVÄ MIEHINEN MIES UDESTAAN"

Cameronin tekemien haastattelujen mukaan yksi parisuhdeoppaiden suosion syistä on niihin sisältyvien väittämien tuttuus ja helppous: lukijat eivät toivo niinkään löytävänsä uutta pohdittavaa kuin vahvistusta sille mitä he jo ajattelevat (Cameron 1995, 208). Tämän kirjoituksen aikana olen koettanut hahmottaa esiin niitä argumentteja, joita lukija löytää suomalaisista parisuhdeoppaista sekä suorina väittiminä että piilotetummin kielenkäytön huomattomien elementtien jäsennyksissä, rinnastusjärjestyksissä, yksikön ja monikon valinnassa, lauseenjäsenten semanttisissa rooleissa ja modaalisissa aineksissa.

Oppaiden tekstien maailmassa *mies* näyttäytyy oman ominaislaatunsa määrittelemänä, geneerisenä olentona, jonka muuttamiseen oppaista ei löydy avainta. Yksittäisetkin miehet nähdään ongelmantäyteisen geneerisen kategorian kautta. Silti mies esitetään oppaisa etusijaisena: sanarinnastuksissa alkuasemaisena, virkkeiden ja kappaleiden alussa, naista käsittelevien jaksojen edellä - sukupuolista tärkeämpänä?

Naiset taas nähdään useimmiten monituisena joukkona, jonka yhteistä nimittäjää on vaikeampi löytää. Naisille kuitenkin suunnataan - varsinkin implisiittisesti - muuttumisneuvoja, jotka koskettavat heitä agenttiivisesta toiminnasta aina olemuksellisiin piirteisiin saakka. Kun naiseen viitataan geneerisesti, pyritään vaikuttamaan hänen suhtautumistapoihinsa ja mielensä uudelleen rakentamiseen tai hänet nähdään etäännytetysti jonkun yksittäisen miehen näkökulmasta.

Oppikirjoja analysoineen Gunther Kressin (1985, 14-15) mukaan kaikki tekstit ja erityisesti opettamaan ja sivistämään tarkoitetut tekstit rakentuvat eronteolle, hierarkialle, jonka perustana on tiedon ja/tai vallan jakautumisen epäsymmetrisuus (ks. myös Karvonen 1995, 17-19, 33-39). Jokainen kirjoittaja sijoittaa tekstinsä maailmaan, sellaiselle lukijalle, joka elää erilaisten diskurssien kohtauspaikassa, rinnakkaisten, toisiaan tukevien tai vastakkaisten. Kirjoittajan tehtävänä on ratkaista ristikkäisten diskurssien ongelma tekstissään, hierarkisoida diskurssit ja osoittaa lukijalle tietä hierarkian huipulle, vakuuttaa hänet kirjoittajan pääargumentin pätevydestä. (Kress 1985, 35.)

Tämä panee näkemään geneerisestä *miehestä* puhumisen alkuasemaisuuden opasteksteissä nimenomaan tekstin hierarkkisen rakentumisen keinona. Parisuhdeoppaiden tekstejä näkyy rakennettavan *miehen* ongelmallisuuden varaan. Etusijaistetut kuvaukset miehen olemuksesta johdattavat lukijaa varsinaiseen aiheeseen: siihen, miten lukija, siis nainen, voi muuttumisellaan parantaa parisuhdettaan, löytää ratkaisun siihen tunne-elämän kaaokseen, jonka vuoksi hän parisuhdeoppaaseen oikeastaan tarttui. Myös *miehen* geneeristäminen saattaa toimia piilotettuna vihjeenä siitä, että näkökulmaksi on ajateltu naisen silmät. Geneerisellä mies-viittauksella tekstin lukija-nainen

etäännyttää konkreettiset miehet yksittäisiksi mieslajin edustajiksi.

Kielentutkijat Penelope Eckert ja Sally McConnell-Ginet (1992) ovat huomauttaneet siitä, että parisuhdeoppaat perustuvat ns. kahden kulttuurin hypoteesiin ja pyrkivät toteuttamaan "syyllisyydestä vapauttamisen" ideologiaa (ks. myös Cameron 1995, 195). Kahden kulttuurin hypoteesilla he viittavat feministisessä kielitieteessä kritisoituun mutta silti paljon käytettyyn ajatukseen siitä, että naisten ja miesten kielenkäytön ja käyttäytymisen erot johtuvat heidän sosiaalistumisestaan eri alakulttuureihin (ks. myös Maltz & Borker 1982). Kun erilaiset kulttuurit kohtaavat, kohtaavat myös erilaiset kulttuuriset normit, ja törmäys on lähes odotuksenmukainen. Kun erilaisista käyttäytymisnormeista aiheutuneet konfliktit vuorovaikutustilanteessa selitetään johtuvaksi vilpittömästä tietämättömyydestä, selitys vapauttaa ajattelemasta intentionaalisuutta, ja siksi myös syyllisyyttä tai syyllistämistä (Eckert & McConnell-Ginet 1992, 467)²⁰.

Parisuhteen osapuolten syyllisyydestä vapauttaminen toteutuu suomalaisissa parisuhdeoppaissa toispuolisesti. Mies esitetään geneerisen olemuksensa vankina, vailla mahdollisuksiakaan muuttua: hänen on mahdotonta syyllistyä siitä, mihin luonto hänet on pakottanut. Nainen sen sijaan on paljon vähemmän geneeristettävissä. Naisista puhutaan monikossa, satunnaiset yleistyksiset mahdollistaen, naisille osoitetaan muuttumiseen tähtääviä neuvoja siitä, miten he voisivat joko olemustaan muuttamalla tai muuten kovalla työnteolla onnistua paitsi säilyttämään parisuhde onnellisena, myös lopulta muuttamaan mies - perinällisellä tavalla:

Mies on jäänyt aivan kypsymättömäksi ja nahjukseksi. Nyt tarvitaan naisia, jotka osaavat panna asiat paikalleen. He ovat niin kypsiä, että uskaltavat olla heikkoja naisia ja synnyttävät miehisen miehen uudestaan. Se on niin vaikea tehtävä, ettei siihen pysty kukaan muu kuin nainen. On käytävä naisen osaan. (Purhonen, 37.)

Parisuhdeoppaiden lukijat haluavat paitsi löytää tuttuja ajatuksia, myös nimetä uusia ja vanhoja ongelmia uudelleen (Hämäläinen, 176; ks. Cameron 1995, 206-207; Juntumaa 1997, 46). Nimeämällä ongelma muuttuu käsitteväksi, jäsenyy kaaoksesta kohti järjestystä, tunnemaailmasta järjen ulottuville. Kun oppaiden avulla ihmiselämän ongelmat ovat saaneet nimen *mies*, sekä mies että nainen voivat huoahataa helpotuksesta, tosin eri syistä. Mies sen vuoksi, ettei hänen tarvitse edes yrittää muuttaa asennoitumisiaan, nainen taas sen vuoksi, että hän huomaa aina olleensakin oikeassa - kuten hän aavistikin, hänen syytään parisuhteen ongelmat ovat ja hänen ne tulee kuntoon hoitaa.

Deborah Cameron painottaa kirjassaan *Kieli ja sukupuoli* (1996) sitä, että sillä millaisiksi naisten ja miesten erot hahmotetaan ei lopulta ole kovin suurta merkitystä. Paljon tärkeämpää on pohtia sitä, miksi tuosta erosta puhutaan. Erilaiset puhetaut legitimoituvat yhteiskunnassa aina vain silloin, jos niistä joku taho hyötyy - ne ovat aina osa vallankäyttöä. Parisuhdeoppaiden maailmankuva voi joko ilahduttaa tai masentaa parisuhteessa elävää naista ja miestä riippuen siitä, millaisen näkökulman omaan olemiseensa yksilö tuntee haluavansa valita. Oppaiden maailmankuvasta taitavat silti eniten hyötyä parisuhdemarkkinat.

20. Kahden kulttuurin hypoteesin kritiikistä ks. esim. Cameron 1995, 206-209; Crawford 1995, 49-85; Thorne 1991; Freed 1992; Eckert & McConnell-Ginet 1992, 465-468.

Luodessaan ja toistelllessaan suomalaisen sukupuolidiskurssin hierarkisoitumisia, esimerkiksi osoittamalla parisuhteen, perheen, kodin ja puolison huollon naiselle tärkeäksi tehtäväksi, ne varmistavat sukupuolten välisten henkilökohtaisten ja varsinkin yhteiskunnallisten ongelmien ratkeamattomuutta.

Arvokkaista kommentteista ja keskusteluista haluan kiittää erityisesti Auli Hakulista sekä Vesa Heikkistä, Jyrki Kalliokoskea, Pirjo Karvosta, Tapani Kelomäkeä, Marja-Liisa Kurosta, Lea Laitista, Anne Mäntystä, Tuula Nurmista, Martti Nymania ja Liisa Raevaaraa.

FL Liisa Tainio toimii vs. assistenttina Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksella.
(e-mail: liisa.tainio@helsinki.fi)

Taulukko 2.
Parisuhdeoppaita erottelevia piirteitä.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Purhonen 1988	(x)		x	x	x	x
Huotari 1989	x		x	x		
Poriot 1989				x	x	
Vuorinen 1989		x	x	(x)		x
Kinnunen 1990	x		x		x	
Hämäläinen 1994				x		
Nymanit 1995			x	x		
Ruotsi 1995		x			x	x
Sopanen 1995		x	x	x		x
Dunderfelt 1996			(x)	x		
Kristeri 1997			x	x	x	
Kuhaset 1997			x	x		
Vakkuri 1997				x	x	

1. = Teos on artikkelikokoelma.
2. = Teos on suunnattu nuorille.
3. = Kristillisen Jumalan sana kuuluu argumentointiperusteisiin.
4. = Sukupuolten välinen ero on korostaisesti esillä.
5. = (Avio)ero on yksi parisuhdeongelmien ratkaisu.
6. = Homoseksuaalisuutta on olemassa.

AINEISTO

- Dunderfelt, Tony 1996: Naisen ja miehen maailma: Miten opin ymmärtämään toista sukupuolta. 2. p. Pro Dialogia, Söderkulla. 150 s.
- Huotari, Veikko (toim.) 1989: Muuttuva avioliitto: Kinkerikirja 1990. Kirjapaja, Helsinki. 25 s.
- Hämäläinen, Pekka 1994: Hyvän perhe-elämän tunnusmerkit: perhe, pahin ja paras. 2. uud. ja laaj. p. Ajatus, Helsinki. 192 s.
- Kinnunen, Saara (toim.) 1990: Samassa veneessä: 11 puheenvuoroa avioliiton aroista asioista. Karas-Sana, Helsinki. 130 s.
- Kristeri, Irene 1997: Tule lähelle, mene pois: rakkaus ja riippuvuus parisuhteessa. Kirjapaja, Helsinki. 140 s.
- Kühäset = Kuhanen, Maiju ja Kari 1997: Iloja onnea avioliittoon. 3. p. Uusi Tie, Helsinki. 224 s.
- Nymanit = Nyman, Maija & Nyman, Hannu 1995: Riisuva rakkaus: amoria ja huumoria parisuhteeseen. Kirjapaja, Helsinki. 174 s.
- Poriot = Porio, Anja ja Ilkka 1989: Parisuhde paremmaksi. WSOY; Porvoo. 179 s.
- Purhonen, Pertti 1988: Rakkauden ihanuus. Toimittanut Simo Repo. Kriisipalvelun työryhmässä Liisa Hyvärinen ja Ahti Vuori. Lähellä-sarja. Kirjapaja, Helsinki. 198 s.
- Ruotsi, Suvi 1995: Minäkö rakastunut? Seurustelun taitoa nuorelle naiselle ja miehelle. Tammi, Helsinki. 115 s.
- Sopanen, Tapani 1995: Onko todella? Suoraa puhetta seksuaalisuudesta, seurustelusta, avioliitosta. 2. korjattu painos. Aika Oy, Vantaa. 149 s.
- Vakkuri, Raimo 1997: Arkipeili: elämää tässä ja nyt. Otava, Helsinki. 173 s.
- Vuorinen, Ilpo 1989: Matkalla rakkauteen: ystävydestä, seurustelusta ja perhetaidoista. Nuorten keskus ry, Lasten keskus Oy. 125 s.

KIRJALLISUUS

- Bendz, Gerhard 1967: *Ordpar*. Svenska Humanistiska Förbundet 74. P.A. Norstedt & Söner Förlag, Stockholm.
- Bodine, Ann 1990: Androcentrism in prescriptive grammar singulat 'they', sex-indefinite 'he' and 'he or she'. Teoksessa Deborah Cameron (toim.) *The feminist critique of language: a reader*. Routledge, London, 166-186.
- Butler, Judith 1991: *Gender Trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge, New York.
- Cameron, Deborah 1995: *Verbal hygiene*. Routledge, London.
- Cameron, Deborah 1996 [1992]: *Sukupuoli ja kieli: feminismin ja kielentutkimus*. Suom. Riitta Oittinen ja työryhmä. Vastapaino, Tampere.
- Cancian, Francesca & Gordon, Steven 1988: Changing emotion norms in marriage: love and anger in U. S. women's magazines. *Gender & Society* 2: 3, 308-342.
- Chafe, Wallace 1994: *Discourse, consciousness, and time: the flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. IL University of Chicago Press, Chicago.
- Cixous, Hélène 1987: *Sortie: out and out: Attacks/Ways out/Forays*. Teoksessa Helene Cixous ja Catherine Clement (toim.) *The newly born woman*. Manchester University press, Manchester.
- Cooper, William E. & Ross, John Robert 1975: *World order*. Teoksessa Rocin E. Grossman, L. James San ja Timothy J. Vance (toim.) *Papers from the parasession on functionalism*. Chicago Linguistic Society, Chicago, 63-111.
- Crawford, Mary 1995: *Talking difference. On gender and language*. Sage Publications: London, Thousand Oaks, New Delhi.

- Eckert, Penelope & McConnell-Ginet, Sally 1992: Think practically and look locally: Language and gender as community-based practice. *Annual review of anthropology* 21: 461-490.
- Fairclough, Norman 1989: *Language and power*. Longman, London.
- Freed, Alice 1992: We understand perfectly: A critique of Tannen's view of cross-sex Communication. Teoksessa Kira Hall, Mary Bucholtz ja Birch Moonwomon Birch (toim.) *Locating power. Proceedings of the second Berkeley women and language conference. April 4 and 5, 1992*. Berkeley Women and Language Group, University of California, Berkeley.
- Gray, John 1995 [1992]: *Miehet ovat Marsista, naiset Venuksesta: Paranna parisuhdetasi ja löydä partnerisi kanssa yhteinen kieli*. Suom. Pirjo Latvala. WSOY, Helsinki.
- Hakulinen, Auli & Karlsson, Fred 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. SKS, Helsinki.
- Hakulinen, Auli & Sorjonen, Marja-Leena 1989: Modaaliverbit keskustelussa. Teoksessa Auli Hakulinen (toim.) *Suomalaisen keskustelun keinoja L Kieli 4*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 73-97.
- Helen, Ilpo 1997: *Äidin elämän politiikka: Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde modernissa Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta 1998: *Moderni säädyllisyys*. Gaudeamus, Helsinki.
- Juntumaa, Rauno 1997: Matka kohti tasapainoista aikuisuutta. Teoksessa Heiskanen, Tarja & Vallisaari, Mirja 1997: *Elämäntaidon ja selviytymisen kirja*. WSOY, Porvoo, 45-78.
- Kalliokoski, Jyrki 1986: Rinnastusfraasin jäsenten järjestyksestä. Teoksessa Leino, P. & Kalliokoski, J. *Kieli 1*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja.
- Kalliokoski, Jyrki 1992: Miten tekstin merkitys syntyy. *Virke* 6, 4-9.
- Kalliokoski, Jyrki (toim.) 1996a: *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta*. Kieli 9. Helsingin yliopiston Suomen kielen laitoksen julkaisuja.
- Kalliokoski, Jyrki 1996b: Johdanto. Kalliokoski, Jyrki (toim.): *Teksti ja ideologia. Kirjoituksia kielestä ja vallasta*, s. 8-36. Kieli 9. Helsingin yliopiston Suomen kielen laitoksen julkaisuja.
- Karppinen, Kaisa 1998: *Nuori nainen ja käsistään kätevä mies - havaintoja mies- ja nainen-sanojen käytön eroista lehtikielessä. Kielikuvia 1, 7-10*.
- Karvonen, Pirjo 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 632. SKS; Helsinki.
- Karvonen, Pirjo 1996: Sitä ja tätä komiteakielestä: rinnastukset, luettelot ja sanaparit. Teoksessa Ritva Liisa Pitkänen, Helena Suni ja Satu Tanner (toim.) *Kielen kannoilla. Kotimaisten kielen tutkimuskeskuksen julkaisuja* 86. Edita, Helsinki, 30-40.
- Keronen, Päivi 1996: Ydinperhe - yhteiskunnan tukipylväs. Perheihanne 1940- ja 1950-luvun elämäntapaoppaissa. Teoksessa Kaisu Kortelainen ja Sinikka Vakimo (toim.) *Tradition edessä. Kultaneito L Suomen kansantiedon tutkijain seura*. Joensuun yliopisto, Suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurintutkimuksen laitos.
- Kivivuori, Janne 1991: *Psykokulttuuri: sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosessiin*. Hanki ja jää, Helsinki.
- Kiuru, Silva 1992: Vaimosta naiseksi vanhassa kirjasuomessa. *Naistutkimus* 4, 28-38.
- Kress, Gunther 1985: *Linguistic processes in sociocultural practice*. Deakin University Press, Victoria.
- Lakoff, George & Johnson, Mark 1980:

- Metaphors we live by*. University of Chicago Press, Chicago.
- Laitinen, Lea 1988: Naiset ja roolit: Koti- ja ansioäitien keskustelu 1987. Teoksessa Lea Laitinen (toim.) *Isosuinen nainen: kirjoituksia kielestä ja ihmisestä*. Yliopistopaino, Helsinki, 159-184.
 - Laitinen, Lea 1992: *Välttämättömyys ja persoona*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 569. SKS, Helsinki.
 - Laitinen, Lea 1995: Nollapersoona. *Virittaja* 99, 337-358.
 - Lappalainen, Päivi 1996: Seksuaalisuus. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere, 207-224.
 - Lehtinen, Tapani 1983: Suomen konditionaalin morfologisista ja semanttisista motivaatiosta. *Virittaja* 87, 482-505.
 - Leino, Pentti 1987: Kieli ja maailman hahmottaminen. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.) *Kieli, kertomus, kulttuuri*. Gaudeamus, Helsinki, 26-51.
 - Lichterhan, Paul 1992: Self-help reading as thin culture. *Media, culture and society* 14, 421-447.
 - Liljeström, Marianne 1996: Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere, 111-138.
 - Lyons, John 1977: *Semantics I*. Cambridge University Press, Cambridge.
 - Maltz, Daniel & Borker, Ruth 1982: A cultural approach to male-female miscommunication. Teoksessa John Gumperz (toim.) *Language and social identity*. Cambridge University Press, Cambridge, 196-216.
 - Matero, Johanna 1996: Tieto. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere, 245-270.
 - Mäntynen, Anne 1996: Miten normista puhutaan – näkökulma ja normien rajat. *Virittaja* 100: 504-518.
 - Nurminen, Tuula 1994: *Muuttuva uutisotikko: tutkimus Helsingin Sanomien ja Päivälahden pääuutisivujen otsikkokielestä 100 vuoden ajalta*. Pro gradu. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
 - Onikki, Tiina 1998: Kieli ja ajattelu. Kielen maailmankuvasta sen sisäisiin näkökulmaeroihin. Teoksessa Ullamaija Kivikuru ja Risto Kunelius (toim.) *Viestinnän jäljillä: näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. WSOY, Helsinki, 79-98.
 - Pulkkinen, Tuija 1993: Keinotekoista seksiä? *tiede & edistys* 18:4, 298-313.
 - Purra, Pia 1994: Yksi avioliitto, kaksi tarinaa: sukupuoli ja kieli erään avioparin omaelämäkertoissa. Teoksessa J.P. Roos ja Eeva Peltonen (toim.) *Miehen elämää*. Tietolipas 136. SKS, Helsinki, 174-186.
 - Päivänen, Jani 1995: Menestyvä minä. *Voittajan identiteetin luominen menestysoppaisissa 1985–1995*. Pro gradu. Helsingin yliopiston Sosiologian laitos.
 - Päällysaho, Katja 1994: *Psykoetiikka. Hyvän elämän ohjeet moderneissa suomalaisissa psykologisissa itsehoito-oppaisissa*. Pro gradu. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitos.
 - Rojola, Lea 1996: Ero. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere, 159-178.
 - Räisänen, Arja-Liisa 1995: *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaisissa 1865–1920*. Bibliotheca Historica 6. Suomen historiallinen seura, Helsinki.

- Sollamo, Raija & Dunderberg, Ismo (toim.) 1994: *Naisia Raamatussa: viisaus ja rakkaus*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Szpyra, Jolanta 1983: Semantic and phonological constraints on conjunct ordering in English and Polish. *Kwartalnik neofilologiczny* XXX: 1,33-53.
- Tainio, Liisa 1997: Aika sataprosenttisen varma Alho. *Tiedotustutkimus* 4, 54-61.
- Tannen, Deborah 1990: *You just don't understand: women and men in conversation*. Ballantine Books, New York.
- Thorne, Barrie 1994: *Genderplay: girls and boys in school*. Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey.
- Wartiovaara, Katarina 1991: Uutinenko neutraali? Lingvistinen analyysi Tupolev-uutisten ideologisista rakenteista. Teoksessa Anne Maria Holli & Katarina Wartiovaara (toim.) *Kortti puhuu. Selvityksiä Tupolev-keskustelusta*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen Tasa-arvo-julkaisuja. Sarja A: Tutkimuksia 1/1991, Helsinki, 49-99.
- Wiik, Kalevi 1981: *Fonetiikan perusteet*. WSOY, Porvoo.
- Vilkuna, Maria 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnaissa*. Suomi 163. SKS, Helsinki.
- Vilkuna, Maria 1996: *Suomen lauseopin perusteet*. Edita, Helsinki.
- Yli-Vakkuri, Valma 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku.

THE LANGUAGE USE OF THE FINNISH SELF-HELP BOOKS ON HETEROSEXUAL RELATIONSHIPS

This article studies present-day (1988-1997) Finnish self-help literature on relationships with the help of linguistic text analysis. Through the texts we see some hierarchical gender discourses especially in the descriptions on the different sexes, and in the advice that differ on the basis of the sex of the advised.

The first object of the linguistic analysis is the ordering of the conjoined elements of the male and female referents. By analysing the titles and the headlines as well as the text body it is shown that usually the orders begin with the male. So, men are considered more important than women, especially when it becomes clear that the larger sequences of the text follow the same order: first men, then women.

The second object of the analysis is the choice of the singular and plural forms of the gender names. It is shown that in the texts the

man is usually presented in the singular form and the woman in the plural form. The singular form is more generic than the plural and creates an image of the man as a representative of the unique male species. However, women are seen more like a group of female individuals.

Because men are bound to their species, it is only natural to direct the advice in the books to the women. Through the analysis of the modal elements and the syntactic-semantic roles in the clauses it becomes clear that the women are able to and that they should change for the good of their relationship. This is the way the books create and confirm the hierarchical order of the sexes: they tell us that the proper place for a woman is in the private sphere, at home with her partner.